

Narcistički poremećaj ličnosti i Hubrisov sindrom - sličnosti i razlike

Biondić, Lana

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:139300>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2022-10-06**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Odsjek za psihologiju

Lana Biondić

**Narcistični poremećaj ličnosti i Hubrisov
sindrom - sličnosti i razlike**

Završni rad

Doc. dr. sc. Mirela Grgić

Osijek, 2021.

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Odsjek za psihologiju

Preddiplomski sveučilišni jednopredmetni studij Psihologije

Lana Biondić

**Narcistični poremećaj ličnosti i Hubrisov
sindrom - sličnosti i razlike**

Završni rad

Područje društvenih znanosti, polje psihologija, grana klinička i zdravstvena
psihologija

Mentor: doc. dr. sc. Mirela Grgić

Osijek, 2021.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravio te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni. Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, 13.09. 2021.

0122230553

Lana Biondić

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. POREMEĆAJI LIČNOSTI	2
3. NARCISTIČNI POREMEĆAJ LIČNOSTI	4
3.1. Klasifikacija	4
3.2. Normalni i patološki narcizam	5
3.3. Klinička slika.....	6
3.4. Podtipovi narcističnog poremećaja	7
3.5. Dijagnostička procjena	8
4. HUBRISOV SINDROM.....	9
4.1. Hubrisov sindrom – karakteristike	10
4.2. Dijagnostika Hubrisovog sindroma.....	11
5. ODNOS NARCISTIČNOG POREMEĆAJA LIČNOSTI I HUBRISOVOG SINDROMA	12
5.1. Povijest narcističnog poremećaja ličnosti i Hubrisovog sindroma	12
5.2. Sličnosti i razlike	12
5.3. Percepcija moći kod Hubrisovog sindroma i narcističnog poremećaja ličnosti	13
5.4. Stvarni odnos i novija istraživanja	15
5.5. Komorbiditet narcističnog poremećaja ličnosti i Hubrisovog sindroma	15
6. ZAKLJUČAK.....	16
7. LITERATURA.....	18

Narcistični poremećaj ličnosti i Hubrisov sindrom- sličnosti i razlike

SAŽETAK

Narcistični poremećaj ličnosti predstavlja trajan obrazac ponašanja kojeg karakteriziraju snažan osjećaj grandioznosti, potreba za divljenjem, arogantnost, misli da osoba posjeduje neograničenu moć i uspjeh te nedostatak empatije. U svrhu ostvarenja životnih ambicija i ciljeva određena mjera zdravog narcizma je poželjna, no ako mjera dovodi do nesklada s okolinom i nemogućnosti održavanja socijalnih odnosa tada govorimo o patološkom narcizmu. U kontekstu narcističnog poremećaja ličnosti i njegovih obilježaja razvio se termin Hubrisov sindrom koji je nastao proučavanjem na koji se način određeni ljudi na visokim pozicijama ponašaju onog trena kada dobiju određenu količinu moći i ovlasti. Hubrisov sindrom u uskoj je povezanosti sa moći, odnosno veće su šanse da će se manifestirati ako osoba posjeduje određenu količinu moći, odnosno ovlasti. Hubrisov sindrom se ne može povezati sa osobama koje su pretrpjele ozljedu mozga ili im je dijagnosticirana neka mentalna bolest. Nadalje, simptomi se najčešće povuku nakon što osoba prestane imati ovlast. Manja je vjerojatnost da će Hubrisov sindrom razviti osobe koje zadrže skromnost, znaju primiti kritiku, posjeduju određenu količinu cinizma ili imaju dobar smisao za humor. Hubrisov sindrom je u nekim aspektima blizak narcističnom poremećaju ličnosti, odnosno određen broj karakteristika kojima je opisan Hubrisov sindrom su ujedno i neki od kriterija kojima se dijagnosticira narcistični poremećaj. Ono što ih razlikuje je podatak da nastanku Hubrisovog sindroma predhodi nedavna akumulacija određene količine moći ili ovlasti.

Ključne riječi: narcistični poremećaj ličnosti, Hubrisov sindrom, moć, ovlast, grandioznost,

1. UVOD

Naziv narcizam potječe iz grčke mitologije, konkretnije iz Ovidijevih Metarmofoz. Parafrazirajući Ovidija autori navode kako je Narcis bio mladić kojemu su se svi divili zbog njegove ljepote (Bulfinch, 1985, prema Levy 2011). Narcis je svojom ljepotom očaravao mnoge, no u isto vrijeme nikome nije uzvraćao ljubav. Grčka ga je boginja Nemesis osudila na život u kojem mu ljubav neće nikada biti uzvraćena zbog mnogih koje je on povrijedio. U jednom trenu, Narcis je ugledao svoj odraz u vodi i postao svjestan zašto su svi bili očarani njegovom ljepotom. Narcis se zaljubio u vlastiti odraz u vodi, te što je duže gledao u njega postao je sve više hipnotiziran, no kao i mnogima kojima nije uzvratio ljubav i on je osjećao prazninu neuzvraćene ljubavi zbog osude boginje Nemesis. Narcis je tako paralizirano gledao u svoj odraz u vodi sve dok nije klonuo, pao u vodu i utopio se (Hamilton 1942., prema Levy 2011). Prema Levyju (2011) Havelock Ellis prvi je povezo mit o Narcisu sa opisom muškog autoerotizma. Sličnost u tim slučajevima bila je da osobe svoje seksualne emocije apsorbiraju, a često i potpuno izgube pri divljenju samome sebi. Komentirajući Ellisovo djelo, Nacke je prvi upotrijebio izraz „narcissmus“ u svojim opažanjima o autoerotizmu (Levy, 2011). Iako se pretjerana tjelesna okupacija u psihijatriji 19. stoljeća smatrala izopačenom Ellis je kasnije zaključio da se takav psihološki stav može promatrati u spektru normalnog. Otto Rank napisao je prvi psihoanalitički rad o narcizmu 1911. godine (prema Levy, 2011) te je upravo on odgovoran za rane ideje uključujući razumijevanje narcizma kao taštine i divljenja samom sebi koje nije bilo isključivo seksualno, već je služilo i obrambenim funkcijama. Nadalje, Freud govori kako postoji primarni i sekundarni narcizam, primarni narcizam opisuje kao normalnu fazu razvoja ličnosti kod djece, dok sekundarni narcizam predstavlja regresiju na ranije razvojne faze koja se javlja u odrasloj dobi i može stvoriti podlogu za druge poremećaje (Fabijanić, 2014).

U svom radu iz 1925. godine: „Psihoze: njihovi mehanizmi i dostupnost utjecaju“ (The psychoses: Their mechanisms and accessibility to influence) (prema Akhtar i Thomson, 1982) koji je kasnije nagovijestio rad novijih autora, Waelder je detaljno izvijestio o pojedincu s „narcisoidnom osobnošću“. Waelder je takve pojedince okarakterizirao iskazivanjem snishodljive superiornosti, intenzivnom zaokupljenošću vlastitim samopoštovanjem i izrazitim nedostatkom empatije i brige za druge, zadržavajući u isto vrijeme prikladnu vanjsku masku. Njihov nedostatak empatije često je najočitiiji u njihovoj seksualnosti. Snošaj je za njih čisto

fizičko zadovoljstvo, partner je manje osoba, a više sredstvo za postizanje osobnog zadovoljstva. Waelder je također ukazao na narcistične motive koji su u osnovi čak i morala ovih pojedinaca. Freud u svojoj strukturalnoj teoriji ličnosti opisuje tri instance; id, ego i superego u kojoj superego predstavlja dio ličnosti u koji su ugrađena određena pravila i norme (Begić, 2011). Za razliku od uobičajenog superego diktata koji nalaže da s nešto ne bi trebalo činiti ili misliti, jer je to nemoralno, narcistični moral nalaže da nešto ne bi trebalo činiti jer bi to bilo ponižavajuće ili ne bi bilo u skladu s njihovom uzvišenom i plemenitom ličnosti. Waelder je naznačio da su te osobe često pokazivale „narcistični način mišljenja“, koji je uključivao „libidinizaciju mišljenja“ (razmišljanje radi razmišljanja), davanje prednosti konceptima nad činjenicama i precjenjivanje vlastitih mentalnih procesa (prema Akhtar i Thomson, 1982).

Stari Grci prepoznali su opasnosti precjenjivanja vlastitog ja i stoga su skovali riječ hubris što znači izrazito pretjeran osjećaj vlastite važnosti koji predstavlja uvredu za bogove (Diamandis i Bouras, 2018). U grčkim mitovima (prema Jakovljević, 2011) hubris je često pogađao vladare i osvajače koji su zloupotrebljavali svoju moć i autoritet kako bi zadovoljili vlastitu taštinu, ambiciju i sebične interese. Analitička psihologija ozbiljno shvaća cikličku „hubris-nemesis“ dinamiku. Naime, Hubris je prije svega ono što je privuklo Nemesisu, boginju sudbine i božanske osvete koja je u mnogim slučajevima uzvratila s namjerom da ponizi i uništi prevaranta, često terorom i razaranjem (Ronfeldt 1994, prema Jakovljević 2011). Rečenica koja kaže kako će vas isti ljudi koji navijaju za vas na putu prema gore, šutnut na putu prema dolje ilustrira kompleks hubris-nemesis u svijetu slavnih (Ronfeldt 1994). Prema Ronfeldtu (1994, prema Jakovljević 2011), popis međunarodnih ličnosti čiji način razmišljanja kombinira hubris i nemesis uključuje Adolfa Hitlera, Fidela Castra, Ayatollaha Homeinija, Sadama Husseina, Mohamara Khadafija i vjerojatno Slobodana Miloševića i Kim Il Sunga (Jakovljević, 2011).

U daljnjem radu detaljnije će biti opisani narcistični poremećaj ličnosti i Hubrisov sindrom te ono što ih razlikuje, odnosno čini sličnima.

2. POREMEĆAJI LIČNOSTI

Riječ ličnost (eng. *personality*) dolazi iz latinske riječi *persona*, a odnosi se na dinamičnu strukturu međusobno povezanih stavova, motiva, vrijednosti i crta ličnosti koje označavaju individualne karakteristike po kojima se osobe razlikuju (Fulgosi, 1990). Postoje dva pristupa u dijagnostičkoj procjeni poremećaja ličnosti a to su : kategorijski i dimenzijski. Prema kategorijskom pristupu koji se temelji na kliničkoj slici poremećaji ličnosti podijeljeni su tri glavne podvrste: anksiozni, ekscentrični i dramatični. Narcistični poremećaj ličnosti je uz granični, antisocijalni i histrionski svrstan u dramatični poremećaj ličnosti. Prema dimenzijskom pristupu naglasak je procjeni funkcioniranja ličnosti i prisutnosti patoloških crta ličnosti (Marčinko i suradnici, 2015). U najnovijem Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (5th ed.; DSM–5; American Psychiatric Association, 2013) objedinjen je kategorijski i dimenzijski pristup u dijagnosticiranju poremećaja ličnosti. U sekciji II DSM-5 (American Psychiatric Association, 2013) poremećaji ličnosti su također klasificirani u tri podvrste kao u prethodnoj klasifikaciji dok sekcija III obuhvaća dimenzionalni odnosno alterenativni model.

Za dijagnosticiranje poremećaja ličnosti prema alternativnom modelu DSM- V (American Psychiatric Association, 2013) moraju biti ispunjeni sljedeći kriteriji:

1. Umjereno do značajno oštećenje u funkcioniranju ličnosti
2. Izražena jedna ili više patoloških osobina ličnosti
3. Oštećenja u funkcioniranju ličnosti i izraženost patoloških crta ličnosti je relativno nefleksibilno i pervazivno u širokom rasponu osobnih i socijalnih situacija
4. Oštećenja u funkcioniranju ličnosti i izraženost patoloških crta ličnosti su relativno stabilni tijekom vremena, a s javljanjem u adolescenciji ili u rano odraslo doba
5. Oštećenja u funkcioniranju ličnosti i izraženost patoloških crta ličnosti nisu bolje objašnjene drugim psihičkim poremećajima
6. Oštećenja u funkcioniranju ličnosti i izraženost patoloških crta ličnosti se ne mogu pripisati fiziološkim učincima psihoaktivnih tvari ili drugim medicinskim razlozima (kao npr. ozbiljna trauma glave)
7. Oštećenje u funkcioniranju ličnosti i izraženost patoloških crta ličnosti se ne mogu objasniti normalnim razvojnim stadijem ili sociokultarnim faktorima

3. NARCISTIČNI POREMEĆAJ LIČNOSTI

3.1. Klasifikacija

Narcistični poremećaj ličnosti je često udružen s drugim poremećajima te uzrokuje značajna funkcionalna oštećenja i psihosocijalni invaliditet. Međutim, to je bio jedan od najmanje proučavanih poremećaja ličnosti. Kao rezultat toga, postoji prilična količina zabune u pogledu pouzdanosti, valjanosti, specifičnosti i osjetljivosti dijagnostičkih kriterija, kao i prevalencije poremećaja, a do danas nije bilo randomiziranih kliničkih ispitivanja koja bi ispitivala učinkovitost bilo kojeg liječenja poremećaja (Levy i sur., 2009). Zapravo, zbog ograničene istraživačke literature i uključivanja kategorijskog i dimenzijskog pristupa u dijagnosticiranje narcistični poremećaj ličnosti svrstan je u odjeljak II (Dijagnostički kriteriji i kodovi), a također je rekonstruiran u odjeljku III (Nove mjere i modeli u nastajanju) DSM -5 (Caligor i sur., 2015).

U DSM-5 (American Psychiatric Association, 2013) narcistični poremećaj ličnosti je definiran kao sveprisutni obrazac grandioznosti (u mašti ili ponašanju), stalna potreba za divljenjem i nedostatak empatije, počevši od rane odrasle dobi i prisutna u različitim kontekstima. Za postavljanje dijagnoze potrebna je prisutnost najmanje 5 od sljedećih 9 kriterija:

- I. Grandiozan osjećaj vlastite važnosti
- II. Zaokupljenost fantazijama o neograničenom uspjehu, moći, sjaju, ljepoti ili idealnoj ljubavi
- III. Uvjerenje da je on ili ona poseban i jedinstven i da ga mogu razumjeti samo drugi ljudi ili institucije visokog statusa ili ih treba povezati
- IV. Potreba za pretjeranim divljenjem
- V. Osjećaj prava
- VI. Međuljudsko eksploatacijsko ponašanje
- VII. Nedostatak empatije
- VIII. Zavist prema drugima ili uvjerenje da mu drugi zavide
- IX. Demonstracija arogantnog i oholog ponašanja ili stavova

Ovi službeni dijagnostički kriteriji ne predstavljaju promjenu u odnosu na prethodno izdanje DSM-a, jer se temelje na kategorijskom pristupu, odnosno kliničkoj slici. Treba napomenuti,

međutim, da trenutno postoji opća sklonost prema dimenzionalnom modelu kako je navedeno u odjeljku III DSM-5 („Nove mjere i modeli“) za razliku od starog pristupa dijagnostici koja se temeljila na kategorijskom modelu. U odjeljku III DSM-V (American Psychiatric Association, 2013) pod naslovom „Alternativni model DSM-5 za poremećaje ličnosti“, uvedene su nove dimenzije za narcistični poremećaj ličnosti na temelju (I) oštećenja osobnosti koja otežava funkcioniranje i (II) patoloških osobina ličnosti (Ambardar, 2018).

Konkretno, u ovom predloženom novom modelu, narcistični poremećaj ličnosti karakterizira umjereno ili veće oštećenje osobnosti koja otežava funkcioniranje, koje se očituje karakterističnim poteškoćama u dva ili više od sljedeća četiri područja:

- I. Identitet
- II. Samousmjeravanje
- III. Suosjećanje
- IV. Intimnost

Osobe s narcističnim poremećajem ličnosti također mogu pokazivati i simptome zluporabe stvari, kao i depresivna i manična raspoloženja (Ambardar, 2018).

3.2. Normalni i patološki narcizam

Mišljenje koje prevladava sugerira da postoje dvije temeljne manifestacije narcizma, a to su normalni i patološki (Russ i sur., 2008). Normalni (funkcionalni) narcizam okarakteriziran je kao doprinos subjektivnoj dobrobiti, odnosno povezan je sa pozitivnom samopercepcijom. Istraživanja pokazuju da ljudi funkcionalni narcizam koriste kako bi bili uspješni, jer iako imaju ponešto uveličanu sliku o sebi oni su i dalje ležerni i opušteni, a ono što ih čini uspješnima je sklonost kompetitivnom ponašanju i energičnost. Zbog svoje visoke razine funkcioniranja, na prvi pogled takvi pojedinci ne izgledaju kao da imaju poremećaj ličnosti što može predstavljati, a definiran je kroz narcistični poremećaj ličnosti u DSM-5 (American Psychiatric Association, 2013). Dijagnoza tog poremećaja razlikuje se od funkcionalnog narcizma zbog problema pri dijagnostičkoj procjeni (Russ i sur., 2008). S druge strane, postoji patološki narcizam koji je opisan kao neuspješno nošenje s kritikama, te sumnja u vlastite vrline i kompetencije niza stanja koji ometaju svakodnevno funkcioniranje kao što su: poremećaji raspoloženja, anksiozni

poremećaji, ovisnosti o psihoaktivnim tvarima, ostali poremećaji ličnosti (posebno antisocijalni i granični) te povećani rizik od suicida (Stinson i sur. 2008, prema Čuržić i Jakšić 2012).

Zbog gore navednog, može se zaključiti kako postoji dualna priroda ovog konstrukta, pri čemu se govori o obliku funkcionalnog narcizma i onog nezdravog, patološkog, koji je poznatiji kao narcistični poremećaj ličnosti.

3.3. Klinička slika

Dijagnostičke poteškoće vezane uz narcistični poremećaj ličnosti odražavaju vrlo varijabilnu reprezentaciju i ozbiljnost narcistične patologije. Pojedinci s narcističnim poremećajem ličnosti mogu pokazivati različite kliničke slike te u isto vrijeme biti izrazito grandiozni i mrziti sebe, mogu biti ekstrovertirani ili s druge strane društveno izolirani, direktori velikih kompanija ili mogu biti nesposobni zadržati stalni posao (Caligor i sur., 2015). S obzirom na ovu heterogenost kliničke slike vrlo je teško odrediti zajednička obilježja takvih pojedinaca. Kriteriji DSM-5 (American Psychiatric Association, 2013) zaobilaze ove heterogenosti i pružaju homogenu definiciju narcističnog poremećaja ličnosti koju karakterizira sveprisutni obrazac grandioznosti. Grandioznost se opisuje kao preuveličavanje vlastitih sposobnosti i zasluga, te u isto vrijeme umanjivanje tuđih. Nadalje, usprkos umanjivanju vrijednosti drugih, narcistične osobe očekuju da drugi ljudi budu u službi zadovoljavanja njihovih potreba. Održavanje te nerealistične slike o sebi uključuje i osjećaj dominantnosti, odnosno prikazivanje sebe kao osobe zavidne inteligencije i kompetencija, dok se u isto vrijeme ne smatraju superiornima po pitanju kapaciteta za razumijevanje i brigu o drugima (Campbell i sur., 2002). Vrlo su kritični prema drugim ljudima i ne opraštaju propuste, a u isto vrijeme su jako osjetljivi na bilo kakvu kritiku upućenu njima. Zbog takvog karakterističnog ponašanja ne samo da im je teško ostvariti dugoročne bliske odnose nego i dugogodišnje profesionalne karijere. Osim grandioznosti kao glavnog dijagnostičkog kriterija, narcistične osobe obilježava nemogućnost razumijevanja stajališta druge osobe. Zbog toga, često iskorištavaju ljude oko sebe kako bi ostvarili svoje ciljeve (O'Connor; Sperry, prema Čuržić i Jakšić 2012). Međutim, bitno je naglasiti da iako ovi kriteriji obuhvaćaju važne aspekte narcistične patologije, ne pokrivaju temeljne značajke poremećaja kao što je ranjivo samopoštovanje, osjećaj manje vrijednosti, praznine i dosade (Shedler i sur., prema Caligor i sur., 2015). Nadalje, budući da su kriteriji DSM-5 (American Psychiatric Association, 2013) u odjeljku II ograničeni na vidljive

značajke psihopatologije, opis narcističnog poremećaja ličnosti ne bavi se dovoljno temeljnim psihološkim strukturama koje vidljivo ujedinjuju različite oblike poremećaja (Caligor i sur., 2015).

3.4. Podtipovi narcističnog poremećaja

Iako DSM-5 (American Psychiatric Association, 2013) opisuje jedan relativno homogen sindrom, postoji brojna literatura koja podržava postojanje različitih podtipova narcističnog poremećaja ličnosti (Levy, 2012). Tipična reprezentacija narcističnog poremećaja ličnosti je grandiozni „otvoreni“ podtip koji blisko odgovara DSM-5 kriterijima, te manje dobro opisan trenutnim dijagnostičkim kriterijima, ranjivi, vulnerabilni ili „prikriveni“ podtip. Ključna razlika između ta dva podtipa leži u načinu na koju se osoba nosi sa vlastitim emocijama, samopoštovanjem i interpersonalnim odnosima (Cain i sur, prema Čuržić i Jakšić 2012). Grandiozni, „otvoreni“ podtip odlikuje se otvorenom grandioznošću, traženjem pažnje, arogancijom i tjeskobom koja je vrlo slabo uočljiva. Ti pojedinci su društveni i šarmantni unatoč činjenici da nisu svjesni tuđih potreba, te često iskorištavaju druge za svoje potrebe. S druge strane, ranjivi „prikriveni“ podtip je povučen, često uznemiren, preosjetljiv na mišljenja drugih ljudi, dok je u isto vrijeme kronično zavidan i sebe uspoređuju s osobama iz okoline. Ti su pojedinci često sramežljivi, samozatajni i osjetljivi na sitnice, ali skrivaju tajnu grandioznost. Obje vrste su izvanredno prilagodljive, te mnogi pojedinci mogu izmjenjivati obilježja oba podtipa, ovisno o životnim okolnostima u kojima se nalaze (Ronningstam, prema Caligor i sur., 2015). Postoji i razlika u komorbiditetu s drugim psihijatrijskim poremećajima između ova dva podtipa. Vulnerabilni narcizam je puno lošiji u adaptivnom funkcioniranju i najčešće je povezan s depresijom i anksioznim poremećajem, dok grandiozni narcizam pokazuje poteškoće s eksternaliziranim ponašanjima poput zlostavljanja bračnog partnera (Pincus i sur., 2009). Nadalje, razlika postoji i u ishodu psihoterapijskih tretmana. Vulnerabilni tip češće traži profesionalnu pomoć jer doživljava značajniji stres u svakodnevnom životu, dok grandiozni tip negira bilo kakav problem i ne odlazi kod terapeuta. Također, grandiozni tip ima najmanje izgleda za uspjeh u psihoterapiji jer ne posjeduju motivaciju za rad na sebi upravo zbog negiranja postojanja ikakvog problema (Russ i sur., 2008). Lynam i Widiger (prema Čuržić i Jakšić, 2012) navode kako podatci u literaturi o epidemiologiji, pokazuju da zastupljenost narcističnog poremećaja ličnosti iznosi 1% u općoj populaciji, od čega je 75% muškaraca te da je životna prevalencija prema nedavnim studijama veća odočekivane (muškarci 7.7%, žene 4.8%). Ovakve razlike s obzirom na spol su očekivane budući da su crte ličnosti zastupljene u

narcističnom poremećaju karakterističnije za muški spol (Lynam i Widiger, prema Čuržić i Jakšić 2012).

3.5. Dijagnostička procjena

Diferencijalna dijagnoza otežana je zbog visokog komorbiditeta narcističnog poremećaja ličnosti sa bipolarnim poremećajem, zlouporabom supstanci, depresivnim poremećajem, anksioznim i drugim poremećajima ličnosti. Manična stanja u sklopu bipolarnog poremećaja mogu sličiti po svojim obilježjima grandioznom narcizmu, no divljenje koje traže i omalovažavanje drugih što su tipična obilježja narcističnog poremećaja ličnosti obično nisu prisutna kod maničnih pojedinaca. Kronična zlouporaba supstanci može utjecati na psihološko funkcioniranje i uzrokovati simptome koje slične narcističnom poremećaju ličnosti. Naime, pojedinac koji zloupotrebljava određene supstance također iskorištava druge, zanemaruje tuđe potrebe, postaje fokusiran samo na sebe te pokazuje nisku empatiju, često zajedno s antisocijalnim obilježjima. Simptomi povezani sa depresivnim poremećajem, socijalnom anksioznošću i generaliziranim anksioznim poremećajem preklapaju se sa obilježjima ranjivog narcizma. U ovom se slučaju treba pažljivo procijeniti razina anksioznih i depresivnih smetnji kao i kvaliteta socijalnih odnosa u cilju postavljanja prave dijagnoze. Poremećaji ličnosti koji najčešće otežavaju dijagnozu narcističnog poremećaja ličnosti su histrionski, granični i antisocijalni. Karakteristična grandioznost i potreba za divljenjem najjasnije razlikuju narcistični poremećaj ličnosti od drugih poremećaja ličnosti. Narcistični poremećaj ličnosti i granični poremećaj ličnosti mogu se dodatno razlikovati po relativno nestabilnom vlastitom poimanju, zajedno s impulzivnošću i željom za samouništenjem koje se javlja kod graničnog poremećaja ličnosti. Antisocijalnom poremećaju ličnosti i narcističnom poremećaju ličnosti zajedničke su crte iskorištavanja drugih, površnosti u odnosima i nedostatak empatije, ali čak i teže kliničke slike narcističnog poremećaja ličnosti ne pokazuju potpuni slom moralnog funkcioniranja, koji predstavlja glavnu osobinu antisocijalnog poremećaja ličnosti. Također, narcistični poremećaj ličnosti nije tipično povezan s poviješću poremećaja ponašanja u djetinjstvu koji je uobičajen u antisocijalnom poremećaju ličnosti (Caligor i sur., 2015).

Iako postoje neke rasprave o njihovoj korisnosti i pouzdanosti, mogu se provesti testovi ličnosti kako bi se razjasnilo patološko stanje i olakšala dijagnoza narcističnog poremećaja ličnosti kao što su :

- I. Dijagnostički upitnik osobnosti – 4 (PDQ-4) (Hyler, 1994., prema Caligor i sur., 2015)
- II. Millonov klinički višeosni inventar III (MCMI-III) (Millon, 2011, prema Caligor i sur., 2015)
- III. Međunarodno ispitivanje poremećaja osobnosti (IPDE) (Loranger, 1996., prema Caligor i sur.,)

Inventar patološkog narcizma (PNI- Pathological Narcissism Inventory) koji su konstruirali Pincus i suradnici (2009) (prema Čuržić i Jakšić 2012), mjeri sedam dimenzija dvofaktorskog konstrukta narcizma; narcističnu grandioznost i narcističnu vulnerabilnost. PNI je validiran na nekliničkom i kliničkom uzorku te je za sada jedini instrument kojiimse mogu izmjeriti simptomi iz cjelokupnog spektra patološkog narcizma (Čuržić i Jakšić, 2012).

4. HUBRISOV SINDROM

Karizma, šarm, sposobnost nadahnuća, uvjerljivost, spremnost na rizik, grandiozne težnje i smjelo samopouzdanje su osobine koje su često povezane s uspješnim vodstvom. Međutim osobe s takvim osobinama ličnosti mogu biti također i nagle, odbijati pomoć ili savjete, impulzivne, nepromišljene, ne pridavati pažnju detaljima što može rezultirati katastrofalnim vodstvom (Owen, 2009),

Zajednička nit koja povezuje ove elemente je hubris, ili pretjerani ponos, silno samopouzdanje i prijezir prema drugima (Owen, 2008). Kako možemo pozitivno razmišljati o vođi koji zloupotrebljava moć na štetu drugih? Neki to vide samo kao krajnju manifestaciju normalnog ponašanja duž spektra narcizma, dok drugi jednostavno odbacuju hubris kao ozbiljnu profesionalnu opasnost od moćnih vođa, političara ili zapovjednika u vojsci i akademskoj zajednici, već takvo ponašanje opisuju kao neprivlačan, ali razumljiv aspekt onih koji žude za moći (Jakovljević, 2012).

Smatra se da je ekstremno hubrističko ponašanje sindrom, koji čini skup obilježja (simptoma) izazvanih određenim okidačem (osjećajem vlasti ili moći) i obično nestaje kad moć nestane. Hubrisov sindrom smatra se stečenim stanjem i stoga se razlikuje od većine poremećaja ličnosti koji se tradicionalno smatraju trajnim stanjem odrasle dobi. Ključni koncept je da je Hubrisov sindrom poremećaj posjedovanja moći, posebno moći koja je povezana s uspjehom,

uspjehom koji traje godinama i gdje osoba koja posjeduje moć nailazi na minimalna ili nikakva ograničenja (Owen, 2009).

Pravila, zakoni, moral i konvencije smatraju se neprimjenjivima na one koji vjeruju da su iznad svega toga. Hubrisov sindrom je blizak konceptu političkog tipa ličnosti koji je okarakteriziran vodstvom i brigom drugima (Corsini 2002., prema Jakovljević, 2012), ali predstavlja i opasnu opijenost koja može rezultirati tragičnim posljedicama za pojedinca i šire društvo. Sposobnost brzog donošenja odluka, ponekad zasnovanih na malom broju dokaza od posebne je važnosti, vjerojatno neophodne, kada se govori o osobinama vođe. Vođa mora razviti „debelu kožu“ ako namjerava biti sposoban podnijeti javna napadanja, zavjere, tračeve i neprijateljske udarce, no u isto vrijeme za lakše podnošenje takvih okolnosti razvija se samozadovoljstvo jer raste uvjerenje o važnosti misije koja mu je predodređena (Jakovljević, 2012). Hubris se, dakle, stječe tijekom određenog razdoblja. U punoj mjeri hubris, povezan s držanjem visoke moći na visokim pozicijama, može ili ne mora biti privremen, granica između hubrisa i potpuno funkcionalnog vodstva je vrlo tanka. Diktatori i veliki vođe su posebice skloni ovom sindromu jer postoje vrlo mala ili nikakva ograničenja njihovog ponašanja. Pisac Hitlerove biografije Ian Kershaw naslovio je prvi nastavak knjige 1889.-1936. – Hubris, a drugi 1936.-1945.- Nemesis. Nadalje, Mussolini i Mao su oba najvjerojatnije imali ovaj sindrom te uz to i bipolarni poremećaj (Jakovljević, 2012).

Odlučne vođe koji će najvjerojatnije izbjeći podložnost Hubrisovom sindromu obično su oni koji paze da zadrže osobnu skromnost dok ostaju na vlasti, da zadrže svoj prijašnji način života i izbjegnu zamke moći. Slušaju savjete koji im se pružaju, čak i ako to ne rezultira promjenom njihovog mišljenja. Iznad svega, u demokratskom društvu svjesni su da se ugrađeni institucionalni zakoni trebaju poštivati i ne pokušavaju ih na bilo koji način zaobići. Vanjski čimbenici poput zakona, cjenjene bliske osobe koja se ne boji izravno kritizirati, poput supružnika, kolega ili prijatelja pomažu u suzbijanju Hubrisova sindroma, kao i unutarnji čimbenici poput humora, cinizma, samokritičnosti, pa čak i poniznosti (Owen, 2009).

4.1. Hubrisov sindrom – karakteristike

Za razliku od većine poremećaja ličnosti koji se pojavljuju u ranoj odrasloj dobi, na Hubrisov sindrom se gleda kao na razvoj ponašanja kod pojedinca kojemu je dodjeljena ovlast ili određena razina moći, a manifestira se određeno vrijeme i u bilo kojoj dobi (Owen, 2009).

Owen (2009) je Hubrisov sindrom formulirao je kao obrazac ponašanja kod osobe koja:

- (I) svijet vidi kao mjesto samoveličanja korištenjem moći
- (II) pokazuje tendenciju poduzimanja akcija u svrhu poboljšanja osobnog ugleda
- (III) pokazuje izuzetnu brigu za ugled i prezentaciju
- (IV) pokazuje mesijansku žar i uzvišenost u govoru
- (V) povezuje sebe sa nacijom ili organizacijom
- (VI) koristi kraljevsko "mi" u razgovoru
- (VII) pokazuje pretjerano samopouzdanje
- (VIII) izražava očiti prijezir prema drugima
- (IX) pokazuje odgovornost samo višem sudu (povijesti ili Bogu)
- (X) pokazuje nepokolebljivo uvjerenje da će biti opravdan na tom sudu
- (XI) gubi kontakt sa stvarnošću
- (XII) pribjegava nemiru, nepromišljenost i impulzivnim postupcima
- (XIII) dopušta moralnoj savjesti zaobilaženje ispravnog razmatranja praktičnosti, troškova ili ishoda
- (XIV) prikazuje nesposobnost uz zanemarivanje glavnih čimbenika u kreiranju vlasti

U definiranju kliničkih značajki bilo kojeg poremećaja potrebno je više nego jednostavno navođenje simptoma. U slučaju Hubrisovog sindroma, potreban je kontekst značajne moći, kao i određeno razdoblje na vlasti, koje može varirati od 1 do 9 godina. Hubrisov sindrom se pojavljuje tek nakon stečene vlasti kod osoba koje imaju predisponirajuće crte ličnosti (Owen, 2008).

4.2. Dijagnostika Hubrisovog sindroma

Hubrisov sindrom još ne pripada ni jednoj dijagnostičkoj kategoriji prihvaćenih mentalnih bolesti, ali vjerojatno pripada genetski uvjetovanim predisponiranim crtama ličnosti. Prema psihijatrijskim kriterijima svaki potencijalno novi sindrom nastaje interakcijom gena i okoline ili nasljeđa i odgoja. Biološki čimbenici i odgoj predstavljaju temelj ličnosti, a ono što će se kasnije razviti kod osobe može ovisiti o ograničenjima i mogućnostima na koje osoba nailazi u životu. U objašnjenju nastanka Hubrisovog sindroma često se navodi uloga adrenalina i dopamina. Neuroznanstvenici smatraju značajnim ulogu dopamina jer se nalazi u centru motivacije i nagrade, te je povezan sa istraživanjem novih stvari, nagonom i aktivacijom. Prema Owenu (2008), budući zadatci neuroznanstvenika su razmotriti Hubrisov sindrom u širokom, sistemski orijentiranom pristupu i ispitati može li produženje kontinuiranog stresa koji određeni pojedinac na vlasti doživljava, a koji je povezan s noradrenalinskim i dopaminskim sustavima

i s nekim predisponirajućim čimbenicima utjecati na ovakav sistem na isti način na koji ponovno punjenje dopaminom utječe na trkača kojemu je produljeno vrijeme trčanja. Resetiranje ili ponovno punjenje dopaminom moglo bi biti u osnovi hipoteze kojom se objašnjava nastanak Hubrisovog sindroma. Znanstvenici bi to mogli iskoristiti kako bi objasnili zašto neki pojedinci kada dođu na vlast pokazuju simptome Hubrisovog sindroma, a neki ne. Možda ne postoji lijek za takve pojedince, no postaje sve jasnije da Hubrisov sindrom predstavlja veću prijetnju od puke konvencionalne bolesti neodgovarajućeg vodstva koja je prisutna u današnjem svijetu (Owen, 2008).

5. ODNOS NARCISTIČNOG POREMEĆAJA LIČNOSTI I HUBRISOVOG SINDROMA

5.1. Povijest narcističnog poremećaja ličnosti i Hubrisovog sindroma

I Hubrisov sindrom i narcistični poremećaj ličnosti imaju korijene u starogrčkoj mitologiji, a oboje se spominju u *Metamorfozama*, zbirci grčkih mitova koje je prepričao rimski pjesnik Ovidije. Najpoznatiji „hubrist“ je zasigurno Ikar (Petit i Bollaert 2012., prema Asad i Sandler-Smith, 2020). U Ovidijevom prepričavanju ovog mita, sin Ikar postaje bezobzirno samouvjeren u svoju novu sposobnost letenja, koristeći krila koja je njegov otac izradio od voska i perja. Unatoč očevim molbama da ne leti previsoko, Ikar zbog svoje samouvjerenosti zanemaruje te molbe, te takvo njegovo ponašanje rezultira utapanjem. Slično, izraz narcizam populariziran je prema legendi o drugom mitološkom liku, lijepom Narcisu. Narcisova zaljubljenost u vlastiti odraz u vodi dovodi ga do tragičnog kraja, te se narcizam u svom sirovom opisu najčešće odnosi na ljubav prema sebi. Nakon ovih klasičnih priča, narcizam i hubris bili su predmet mnogih istraživanja, te su stalna tema popularnih medija. Međutim, ta dva pojma se često zamjenjuju jedan za drugi. Dio zabune proizlazi iz značajnih preklapanja u njihovim aspektima, odnosno oboje imaju potencijal stvoriti uvjete za katastrofalne ishode društva u cijelosti (Asad i Sandler-Smith, 2020).

5.2. Sličnosti i razlike

Hubrisov sindrom je u nekim aspektima blizak narcističnom poremećaju ličnosti (7 od 14 definirajućih ponašanja Hubrisovog sindroma su i kriteriji za narcistični poremećaj ličnosti).

Ključ dijagnoze Hubrisovog sindroma koji ga razlikuje od dijagnoze narcističnog poremećaja ličnosti je posjedovanje značajne moći ili ovlasti tijekom određenog vremenskog razdoblja koji prethode razvoju sindroma (Jakovljević, 2012).

Hubrisov sindrom i narcistični poremećaj ličnosti dijele sljedeće karakteristike: (I) narcistična sklonost da svoj svijet vide prvenstveno kao arenu u kojoj će ostvariti moć i tražiti slavu, (II) predispozicija za poduzimanje radnji za koje se čini da će pokazati pojedinca u dobrom svjetlu, odnosno kako bi poboljšali sliku o sebi, (III) velika zabrinutost na koji se način prikazuju svijetu, (IV) mesijanski način govora o trenutnim aktivnostima i sklonost uzvisivanju, (V) pretjerano povjerenje u vlastito prosuđivanje pojedinca i prezir prema savjetima ili kritikama drugih, (VI) pretjerano vjerovanje u sebe koje graniči s osjećajem svemoći u onome što osobno mogu postići, (VII) uvjerenje da umjesto da budu odgovorni zemaljskom sudu ili javnom mnijenju, jedini sud kojem oni odgovaraju je povijest ili Bog. Ono u čemu se razlikuju, odnosno karakteristike koje su jedinstvene samo za Hubrisov sindrom su sljedeće: (I) identifikacija s nacijom ili organizacijom do te mjere da pojedinac gleda na svoje gledište i interese identično kao na interese nacije, (II) sklonost korištenja kraljevskog „mi" u govoru, (III) nepokolebljivo mišljenje da će na „povijesnom" sudu biti opravdani, (IV) nemir, nepromišljenost i impulzivnost, (V) sklonost dopuštanju njihove „široke vizije" da zamjeni bilo kakvu potrebu za racionalnim mišljenjem. S druge strane, sljedeće karakteristike tipične su za narcistični poremećaj ličnosti te ga odvajaju od Hubrisovog sindroma: (I) potreba za divljenjem, (II) izražen osjećaj važnosti, odnosno nerazumno očekivanje da ih drugi tretiraju povoljnije i podilaze njihovim zahtjevima, (III) odsustvo empatije, odnosno nemogućnost zauzimanja tuđe perspektive, (IV) često zavide drugima ili misle da drugi zavide njima (Asad i Sandler-Smith, 2020).

5.3. Percepcija moći kod Hubrisovog sindromai narcističnog poremećaja ličnosti

Kada se gleda s psihološke perspektive Keltner i sur. (prema Asad i Sandler-Smith, 2020) tvrde da moć utječe na individualno ponašanje i tako prirodno utječe na samo vodstvo. Individualne razlike poput osjećaja moći i motivacije za stjecanje moći objašnjavaju zašto se neki pojedinci mogu popeti na moćne položaje, te kako zadržavaju stečenu moć ili ju gube. Nalazi drugih laboratorijskih studija potvrđuju odnose između hubrističnih karakteristika (npr. pretjerano samopouzdanje, prekomjerna ambicioznost i prezir prema savjetima i kritikama) i moći, što objašnjava zašto moćni ljudi obično pokazuju hubrističko pretjerano samopouzdanje i nekompetentnost, te su skloni neetičkom ponašanju (Asad i Sandler-Smith, 2020). Subjektivni

osjećaj moći dovodi pojedince do toga da ne prihvaćaju bilo kakve savjete jer smatraju da oni najbolje znaju (Roll, 1986., prema Asad i Sandler-Smith, 2020). Osjećaj moći rezultira time da su pojedinci optimističniji kada treba preuzeti rizik i povećava njihovu sklonost upuštanja u rizična ponašanja što može dovesti do neželjenih negativnih posljedica. Pojedinci koji posjeduju određenu moć često pokazuju moralno licemjerje tj. nameću drugima strože moralne standarde od onih koje sami prakticiraju (Lammers i sur., 2010, prema Asad i Sandler-Smith, 2020). Moralno licemjerje moglo bi se odnositi na moralni identitet po tome što psihološko iskustvo moći može rezultirati smanjenjem moralne svijesti kod pojedinaca sa slabim moralnim identitetom i obrnuto. Nadalje, takve činjenice ukazuju na to da hubristični pojedinci koji su na moćnim pozicijama imaju slabe moralne identitete, te ne samo da su skloni prekomjernom samopouzdanju, nego su i skloni neetičkom ponašanju i stoga stvaraju uvjete za neetičke i negativne ishode (Asad i Sandler-Smith, 2020).

Potruga za osjećajem moći strateški je fenomen, a način na koji narcistični pojedinci slijede moć strateški se razlikuje od hubrističnih vođa. Odnos narcisa prema moći različit je po tome što u usporedbi s hubrističnim vođama oni nisu opijeni s moći već maštaju o stjecanju moći kako bi ojačali svoju grandioznu sliku o sebi. Pojedinci s narcističnim osobinama vjerojatno teže za moći jer će im ona omogućiti učinkovitiji i lakši put za zadovoljavanjem potrebe za pažnjom (Kets de Vries i Miller, 1985., prema Asad i Sandler-Smith, 2020). Narcistični će pojedinci posjedovati moć iz nekoliko razloga: imaju osobine i vještine koje ubrzavaju njihov napredak na vodeće pozicije, često isijavaju karizmom i koriste svoj površinski šarm, rječito govore te posjeduju ogromno samopouzdanje koje im omogućuje lakše privlačenje sljedbenika (Deluga, 1997., prema Asad i Sandler-Smith, 2020). Međutim, narcistični vođe skloni su zlouporabi moći na grupnoj i organizacijskoj razini u čijem se središtu nalazi opijenost sobom. Zlouporaba moći, sa ili bez otvorene namjere, događa se kada narcistični vođe poduzimaju radnje za svoje osobne ciljeve, koriste upravljanje dojmovima za poboljšanje osobne slike i prikrivaju nesposobnost, bez obzira na utjecaj njihovih odluka na sljedbenike i organizacije (Higgs, 2009, prema Asad i Sandler-Smith, 2020).

Naposljetku, razlika u percepciji moći narcističnog pojedinca razlikuje se od hubrističnog jer je fokus narcističnog vođe uvijek na sebi što rezultira potencijalno destruktivnim ishodom i za vođu i za organizaciju. Narcistični vođe sa svojim „napuhanim“ pogledom na sebe, ekstraverzijom i uvjerljivim šarmom lako se popnu na poziciju moći no naposljetku tu moć zloupotrebljavaju zbog svoje opijenosti sobom. Dok su hubristični vođe opijeni moći, narcistični vođe čeznu za moći kako bi učvrstili svoje grandiozno mišljenje o sebi.

Proučavanja narcizma i u novije vrijeme hubrisa, pokazala su da oba utječu na donošenje odluka, strateške ishode i organizacijske performanse, a do sada je bilo nejasno u kakvom su međusobnom odnosu, te kakav im je odnos prema moći i utjecaju. Važno je razumjeti na koji je način hubristično i narcistično vodstvo povezano s moći jer moćne vođe mogu imati značajne posljedice na organizacijske ishode (Asad i Sandler-Smith, 2020).

5.4. Stvarni odnos i novija istraživanja

Ne znamo točan odnos između hubrisovog sindroma i narcističnog poremećaja ličnosti koji je i sam donekle bio zanemaren. Međutim, niz nedavnih studija rasvjetljava narcistični poremećaj ličnosti na relevantne načine. Jedno istraživanje (Ronningstam i sur. 1995. , prema Owen, 2008) otkrilo je da je sam narcistični poremećaj ličnosti iznenađujuće prolazan, jer je samo 46-50% slučajeva zadržalo dijagnozu nakon trogodišnjeg praćenja. Nadovezujući se na karakteristiku Hubrisovog sindroma kao stečenog poremećaja, Ronningstam i kolege otkrili su da 4 od 20 pacijenata nisu na početku zadovoljili dijagnostičke kriterije za narcistični poremećaj ličnosti, ali su ovu dijagnozu stekli tijekom daljnjeg praćenja. Autori zaključuju da ostaju ozbiljna pitanja o konstruktivnoj valjanosti narcističnog poremećaja ličnosti kao dijagnostičke kategorije.

Zadnje veliko epidemiološko istraživanje došlo je do zanimljivih zaključaka (Stinson i sur. 2008, prema Owen 2008). U istraživanju je dobiveno da je životna prevalencija narcističnog poremećaja ličnosti kod muškaraca iznosila 7.7% a kod žena 4.8%. Nadalje, autori komentiraju kako je narcistični poremećaj prolazan, odnosno može se smanjiti ili nestati, kao i ponovno nastati kasnije u životu, te ovisi o kulturnim čimbenicima kao i o vrijednosnom sustavu. Također, postoji mogućnost da narcistični poremećaj ovisi o kontekstu, te zbog toga postoji potreba za daljnje dugoročne epidemiološke i kliničke studije kako bi se jasnije razlikovali jedinstveni i zajednički čimbenici koje narcistični poremećaj posjeduje u odnosu na druge poremećaje ličnosti. Iz sličnog pristupa, moglo bi se pretpostaviti kako je Hubrisov sindrom upravo jedan (stečeni) oblik narcističnog poremećaja ličnosti.

5.5. Komorbiditet narcističnog poremećaja ličnosti i Hubrisovog sindroma

Komorbiditet narcističnog poremećaja ličnosti, a možda i Hubrisovog sindroma s drugim poremećajima ličnosti kao što su histrionski, granični i sociopatski poremećaji često pravi probleme kliničarima. Neka istraživanja su pokazala da je izuzetno teško pronaći pacijente koji su imali narcistični poremećaj ličnosti bez drugih poremećaja ličnosti (Gunderson i sur. 1996., prema Owen 2009). Znanje o narcističnom poremećaju ličnosti znatno zaostaje za ostalim poremećajima ličnosti. U novijoj literaturi i raspravi o narcističnom poremećaju ličnosti jasno se može zaključiti da postoji više oblika narcističnog poremećaja, a Hubrisov sindrom možda je samo jedan od njih (Owen, 2009). Hubrisov sindrom se definira kao prolazan nakon što se izgubi stečena vlast, iako se čini da je takav ishod povezan s duljinom vremena provedenog na vlasti. Gore spomenute studije već sugeriraju da se oblici narcističnog poremećaja ličnosti mogu povući, kao i da se mogu ponovno pojaviti kasnije u životu.

Stoga nije pretjerano pretpostavljati da je Hubrisov sindrom stečen i vjerojatno prolazan nakon što se promijeni kontekst moći, ali to je teško dokazivo jer često znamo malo o životima tih pojedinaca nakon što prestanu biti na vlasti. Za sada možemo samo pretpostaviti da Hubrisov sindrom dijeli kvalitete prolaznosti i utjecaja vrijednosnih sustava koji su identificirani u izvješćima o narcističnom poremećaju ličnosti. (Owen, 2009).

Idealno bi bilo da longitudinalna studija može ispitati i stupanj pojavljivanja hubrističkih osobina kod ispitanika kod kojih prije postizanja uspjeha ili visoke pozicije takve osobine nisu postojale. Na primjer, može li netko s opsesivnim osobinama ličnosti, ali s malo narcističnih histrionskih ili sociopatskih značajki razviti Hubrisov sindrom?

6. ZAKLJUČAK

Još iz grčke mitologije pojam narcis predstavljao je pojedince koji su bili opijeni sobom i svojim sposobnostima, dok je hubris predstavljao moć vladara i vođa koji su koristili svoj autoritet kako bi zadovoljili vlastitu ambiciju. Danas se ta slika ponešto promijenila zbog novih nalaza i istraživanja, no i dalje ostaje slika narcističnog poremećaja ličnosti opisanog kao pretjerano samopouzdanje, manjak empatije i okupiranost sobom te činjenica da pojedinci mogu biti prijatnija okolini zbog svojih osobina koji im onemogućuju zauzimanje tuđe perspektive. Međutim, crte ličnosti koje opisuju narcizam ne moraju nužno štetiti, već mogu biti dio sasvim adaptivnog ponašanja. Pojedinci mogu koristiti takve crte ličnosti kako bi

osigurali vlastiti napredak i ostvarili svoje ciljeve, no bitno je naglasiti da se smatraju zdravima i poželjnima tek u onoj količini koja nije na štetu drugima. Nadalje, u svjetlu današnjeg društva na Hubrisov sindrom može se gledati kao na očekivano i prirodno proširenje samopouzdanja i ambicija koje bi svaki pojedinac koji želi osjetiti moć trebao imati. No isto tako, možemo ga promatrati kao drogu kojoj ne može svatko odoljeti jer nemaju svi pojedinci koji se nađu na visokoj poziciji ili vlasti karakter dovoljno jak da joj se suprotstave. Karakterne osobine koje ne mogu odoljeti osjećaju moći najčešće vode pojedinca do impulzivnog i destruktivnog ponašanja.

Tema o narcizmu i povezanim entitetima kao što je Hubrisov sindrom i narcistični poremećaj ličnosti oduvijek mi je bila zanimljiva upravo zbog širine konteksta i raznolikosti spektra u kojem se očituje. Pojam narcizma danas prožima naše društvo i to ne nužno u formi poremećaja ličnosti. Današnja kultura postala je hrana takvim pojedincima koji se nameću drugima uvjeravajući ih u svoje izvanredne sposobnosti, obično se predstavljajući kao kompetentni, samouvjereni, hvale vrijedni i posebni, a okolina ih vrlo dobro prihvaća jer ostavljaju izvanredan prvi dojam. Patološke težnje za statusom, rangom i moći mogu imati mnoge oblike, uključujući Hubrisov sindrom i narcistični poremećaj ličnosti. Ljudski je ego podložniji razvoju narcističnih osobina nego što se općenito vjerovalo, a Hubrisov sindrom predstavlja ozbiljan društveni problem koji na različite načine može utjecati na društvo u cjelini.

7. LITERATURA

- Ambardar, S. (2018). Narcissistic personality disorder. *Ed. David Bienfeld. Medscape*.
<https://emedicine.medscape.com/article/1519417-overview#a1>
- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5th ed.) Washington DC: American Psychiatric Association.
- Asad, S., & Sadler-Smith, E. (2020). Differentiating leader hubris and narcissism on the basis of power. *Leadership, 16*(1), 39-61.
<https://doi.org/10.1177/1742715019885763>
- Begić, D. (2011). *Psihopatologija*. Zagreb: Medicinska naklada.
- Caligor, E., Levy, K. N., & Yeomans, F. E. (2015). Narcissistic personality disorder: Diagnostic and clinical challenges. *American Journal of Psychiatry, 172*(5), 415-422. <https://doi.org/10.1176/appi.ajp.2014.14060723>
- Campbell, W.K., Rudich, E., Sedikides, C. (2002). Narcissism, self-esteem, and the positivity of self-views: Two portraits of self-love. *Personality and Social Psychology Bulletin, 28*, 358-368. <https://doi.org/10.1177/0146167202286007>
- Čuržik, D., & Jakšić, N. (2012). Patološki narcizam i naistični poremećaj ličnosti-pregled suvremenih spoznaja. *Klinička psihologija, 5*(1-2), 21-36.
<https://hrcak.srce.hr/158520>
- Diamandis, E. P., & Bouras, N. (2018). Hubris and sciences. *F1000Research, 7*.
<https://doi.org/10.12688/f1000research.13848.1>
- Fabijanić, I. (2014). Narcistični poremećaj ličnosti. *Gyrus Journal, 2*, 55-57.
- Fulgosi, A. (1990). *Psihologija ličnosti: teorije i istraživanja*. Zagreb: Školska knjiga.
- Jakovljević, M. (2011). Hubris syndrome and a new perspective on political psychiatry: need to protect prosocial behavior, public benefit and safety of our civilisation. *Psychiatria Danubina, 23*(2.), 136-138. <https://hrcak.srce.hr/76808>

- Levy, K. N. (2012). Subtypes, dimensions, levels, and mental states in narcissism and narcissistic personality disorder. *Journal of Clinical Psychology, 68*(8), 886-897. <https://doi.org/10.1002/jclp.21893>
- Levy, K. N., Ellison, W. D., & Reynoso, J. S. (2011). A historical review of narcissism and narcissistic personality. *The handbook of narcissism and narcissistic personality disorder: Theoretical approaches, empirical findings, and treatments*, 3-13.
- Levy, K. N., Chauhan, P., Clarkin, J. F., Wasserman, R. H., & Reynoso, J. S. (2009). Narcissistic pathology: Empirical approaches. *Psychiatric Annals, 39*(4). <https://doi.org/10.3928/00485713-20090401-03>
- Marčinko, D., Jakovljević, M. i Rudan, V. (2015). Poremećaji ličnosti: Stvarni ljudi, stvarni problemi. Zagreb: Medicinska naklada.
- Owen, D. (2008). Hubris syndrome. *Clinical Medicine, 8*(4), 428. <https://doi.org/10.7861/clinmedicine.8-4-428>
- Owen, D., & Davidson, J. (2009). Hubris syndrome: An acquired personality disorder? A study of US Presidents and UK Prime Ministers over the last 100 years. *Brain, 132*(5), 1396-1406. <https://doi.org/10.1093/brain/awp008>
- Russ, E., Shedler, J., Bradley, R., Westen, D. (2008). Refining the construct of narcissistic personality disorder: diagnostic criteria and subtypes. *American Journal of Psychiatry, 165*, 1473-1481. <https://doi.org/10.1176/appi.ajp.2008.07030376>
- Salman Akhtar, M. D., & Thomson Jr, J. A. (1982). Overview: Narcissistic personality disorder. *American Journal of Psychiatry, 139*(1). <https://doi.org/10.1176/ajp.139.1.12>